

MODEER, ADOLPH

**Försök til en lärobok eller underwisning uti
de förste begreppen af nödig kunskap för
allmogen, och särdeles des barn af mognare
ålder: wälment författadt af A. Larsson.
Stockholm, tryckt hos Johan A.**

Stockholm
1796

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

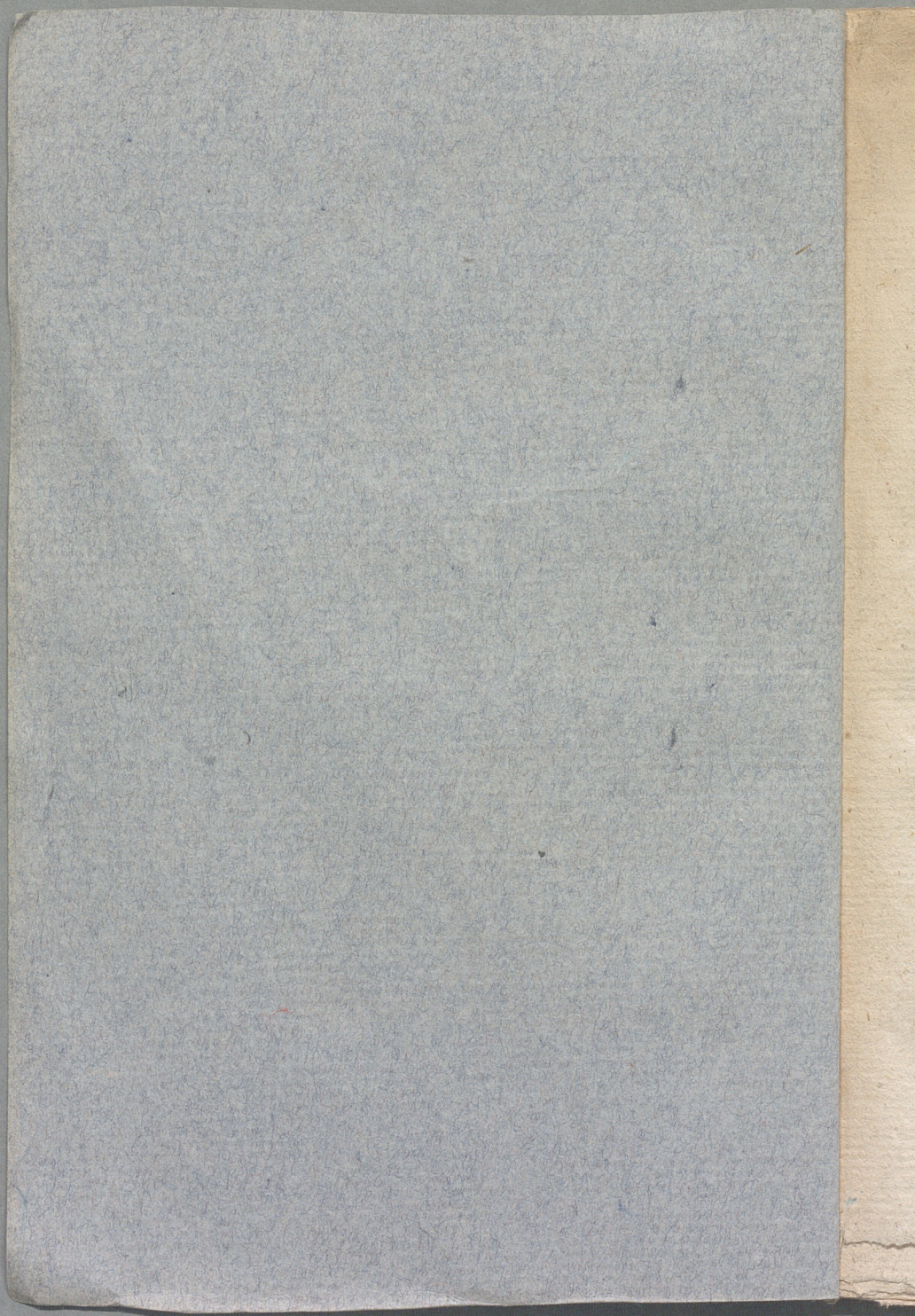
- <http://search.books2ebooks.eu/>

MODEER Adolph

Wydruk
K. 1880
(B. 1)
1700-1880

1776

Försök
til en
Lärobok
eller
Undervisning

uti de förste Begreppen af nödig
Kunskap
för Allmogen,
Och särdeles des Barn af mognare Alder:

wälment författadt
af

N. Larsson.

Isänd. för Adolph. Modéen

Stockholm,
Tryckt hos Johan A. Carlbohm, 1796.

*Undero.
Lärob.
(Bor)
1700-1829*

Uf Duglöshet Kommer Sörnedring och
Sattigdom:
Duglöshet är Modren til Hunger,

Tobie Hof, 4 Cap. 13 v,
Nya Bibel: Öfversättu.

Sällskapet för Allmänne Medborgerlige Kuns-
 skaper har med så mycket större Nöje tilbelt Förs-
 fattaren af detta Försök den utfästade Skadepens-
 ning i Guld, som Allmogen och särdeles des Barn
 hwilka hunnit til mognare Ålder, af en sådan Und-
 derwisning både warit i Saktad och åfwen i Behof.
 Uti Dannemark, Tyskland och fleresstädes, äro ei
 allena Sockne-Skolar allmänt inrättade, utan
 ock Skolar föranslåtade til Skolemästares inbif-
 wande *). Men hwilken Allmoge kan wäl hafwa
 Uplysning mera nödig än den Swenske, då Styrs-
 kan af samma Folkclaf, nemligen Bondeståndet,
 utgjordt det första Riksstånd och än är et ibland
 Swebg Rikes Ständer **)!

Önefeligen har berörde Försök warit et swårt
 Företag, då dertil ingen Wäg förut hos oss warit
 banad, då dertil fordrats flere Kunskaper, och lik-
 wäl den möjligaste Rårhet warit förestrifwen i
 anseende til Tidernas och Allmogens nu warande
 Belägenhet. Och häraf följer, at om det icke kan
 fallas fullständigt, lägger det likwäl Grund til
 något fullkomligare, när Allmogen först blifwer

A 2 mer

*) Om de inrättade Sockne-Skolar i de Americanske
 förenta Stater, kan märkelsen läsas uti Sälls-
 pets Skrifter 1. Band., sid. 208.

**) Tankar om Bondens Uplysning, tryckta i Lund
 1795, förtjena at af många blifwa med behjertande
 läme; flere utländske Skrifter i samma Ämne, för-
 hujder fårheten gt upnjmna,

mer upmuntrad at emottaga, och mera väckt at begagna sig af en större Uplysning.

För Allmogens Varn af de begynnande Läro-år och mindre mogen Ålder, både önskar och hoppas Sällskapet at få se och med Hedersbelysning hågkomma en särskild och til widden lika nått Lärobok, som innefattar första Inledningen til Kunskap samt Kännedomen om Gud och Fädersneslandet m. m. ; men Christendomens meddelande i sin behöriga Widd, anser Sällskapet blifwa nog befordrad genom et uplyst Prästerskap. Skulle Sällskapet wåga at önska och hoppas något mera: så wore det ock en kårt men god Läsebok för Allmogen äfwen af manbar och stadgad Ålder. Sällskapet har ej nog ofta funnat nämna kårt Lärobok, emedan hwarcken Allmogens Förmögenshet, Tid eller Åmne för det närwarande tillåta widlyftiga Afhandlingar.

Försök til en Lärobok eller Under-
visning uti de förste Begrep-
pen af nödig Kunskap för All-
mogen, och särdeles des Barn
af mognares Alder.

Öfr wår Håg från Mörkret ren!

I. Stycket.

Om Sedoläran.

Sedoläran underrättar om Människans
Skyldigheter emot sig sjelf, och emot
andra.

2. Människan är född fullkomligen fri,
och intet bör hindra hennes Frihet uti det
som är henne och Samhället nyttigt.

3. Hela Människans Daning bewiser,
at hon bör upodla sit Förstånd, sätta det
i Utöfning och wara i et jämnt Arbete;
Natten är endast anslagen til hennes Swila;
När hon fullgjort sin Skyldighet, är då och
då en måttelig och anständig Ro af lika nyt-
ta för Sinnet, som Sömnens för Kroppen.
— Men en sådan Ro bör icke sökas i Kort-
och Lärningspel, ty de fördärwa Helsen ge-
nom Stillasittning, förwärra Seberne genom
den Denighet de wäcka, och förstöra Förmodgen-
heten genom Tidens och Penningens förlorande.

A 3

4. För

4. Förståndet uplyses af den Heliga Skrift, nyttige Böcker, gagnelige Samtal och gode Esterdömen. Alle behöfwa Underwisning, och til Förståndet hörer, at aldrig göra något utan föregånget flitigt estertänkande.

5. Ju mer Förstånd man sig förwårswar och dermed gagnar, des mera blifwer man Gud och Människjor angenäm, des mera sig och andre nyttig, och ju mindre blifwer man bedragen.

6. Genom Förstånd och Flit, bör Människan söka at förskaffa sig alt hwad til Lifwets rätteliga uppehållande är nödwändig. Därmed bör hon vara nöjd, och då är hon lycklig, ty hon tåres då ej af omättelige Bekymmer, hwilka Begäret til Wäl lust och Yppighet altid medför. — Om tu intet hopsamlar i Ungdomen, hwad will tu då finna i Alderdomen, säger Syrach.

7. Förwårswar Människjan mera, än hon nödwändig behöfwer, blifwer hennes Lefnad så mycket gladare, då hon därmed kan bispringa andra och synnerligen dem som Dlyckan, ej Slöseriet eller Lättjan, gjorde nödstälde (se Syrachs 12: 1-8, och åfwen des 29 Cap.).

8. At taga Lån utmärker gärna, antingen Fattigdom eller Lättja: den som lå-

nar ofta eller mycket, blifwer merändels fat-
tigare och latare (jämför Syrach's 18: v.
32, 33).

9. Den som är slitig, mycket och måtz-
telig, och håller noga Räkning på Inkomst
och Utgift, blifwer aldrig fattig, och sällan
sjuk: eller såsom Syrach förmanar: war
slitig uti alt hwad tu tager sig före,
så skall ingen Frankhet komma på dig.
(Läs vidare Syrach's 31 Cap. v. 25—31).
Den som är nöjd med sin Lott, är alltid rik.
(Se 19 Cap. v. 1. 2. och 29 Cap. v. 23
* * 25 hos Syrach).

* *

10. I ansende til andra, bör Män-
niskan erindra sig den Gudomliga och Na-
turliga Lagen: "at hwad man will hafwa
gjordt emot sig, det bör man ock göra emot
andra." Detta är hwad med två Ord kal-
las Aektning och Rättrådighet.

11. Aektning är, at med Godhet be-
möta hwarje Människa; men ej at wara
des Slaf eller Krypa för någon. Af Aekts-
ning för Människans sanna Wårde, nämli-
gen Kunskap och Utöfning af de Dygder
som Christendom och Sedolära innesatta,
upkomma Kärlek och Wänskap.

12. Kärleken förmår, at man så myc-
ket gladare gagnar andra. Wänskapen gör
wår

vår Wälgång angenämare, och vår Dygga drägeligare. Samne Wänner äro ganska sällsynte, och derföre äro en Mängd af Wänner minst pålitelig: en sådan Wän är farlig som omgås med Smicker och Hyckleri, ty desse äro hemlige Fiender til den owärs derliga Sanningen. (Läs Syrachs 6 Cap. och 12 Cap. v. 7 o. f. samt 37 Cap.).

13. Tacksamhet är en Följd af så wäl Aektning, som af Kärlek och Wänskap: ty ingendera af desse finnes hos en otacksam, och derföre är Otacksamhet en af de stygaste Vaster; den som huser den, förlorar sjelf både egen Aektning, Wälgörare och Wänner. Dock bör Tacksamhet icke sträckas så långt, at man handlar slawiskt emot sin egen Wärdighet, eller emot Lag och et rätt Samwete.

14. Rättrådigheten består deri, at alle, utan Anseende til Personen, njuta lika Rättwisa: jämnwäl at man unnar hwar och en sit, hwad wälfänget är näml., eller med Rätta fås kan; äfwen som ock det hörer til Rättrådigheten, at man söker förekomma all slags sin Nästas Skada och offsyldiga Lidande. När man gör Rätt, behöfwer man aldrig fruckta.

15. Den som bygger sin Wälgång på andras Bekostnad, är orättrådig, hwartil den allt omkring frätande Egennytta är Grund;

den; och alldestund hwarje Människa är en Lem af Samhället, så skadar den orättvådige ej allena Samhället, utan ock sig sjelf, emedan des egen säkerhet beror af Samhällets, det är, hwar och en Medlems Bestånd deri. (Jämför Syrachs 21: v. 4, 5, 9).

16. Man bör öfwerse med Öförrätter, då man kan och så wida allmänt Wäl ej derigenom lider; men Lagen bör hämnas, då man ej kan wara utan Uprättelse. Mindre Förseelser böra rättas med allvarsamme Ord, men utföras utan Anseende af Wrede; Med Wrede tu ej rin Sat för an, God framgång hon då ej hafwa kan. Ps. N:o 260. — Öförrätter tilfogade hela Folket eller någon Del deraf, och hwilka Lag ej kan upprätta: bör hwar och en Medborgare wara mon och ense om, at på det lämpeligaste söka få afhjelpne.

* *

17. Medborgare är hwar och en som bidrager, efter sin Förmåga, til Samhällets Västa: detta är hwad man kallat Allmänt Wäl, och det har Företräde framför allt annat; ty icke någras, utan allas Lycksalighet, är alle förnuftige Samhällets Andamål.

18. Hwar och en Medborgare, som ej är skadelig, bör äga Frihet och Säkerhet: och, i mon af sin Flit och Skickelighet, bör han njuta de Medborgerliga Förmoner, hwar

til han å ena sidan är förtjent, och å andra sidan Samhället har at gifwa utan Olagens het för andre Medborgare; ty alle uteslutande Rättigheter, synnerligen på längre Tid, äro en skadelig Inkræftning på Medborgare och Samhälle.

19. Alt det som bidrager til Människjors enskildte och allmänne Wäl tillika, är enligt med Guds Wilje och Ordning. Den som dersföre antingen hindrar, eller, om han kan, ej besordrar Människjans Uplysning och rättmätige Wälgång, eller ock uturacktlåter besordra en skälilig Winning eller Belöning af Flit och Kunskaper: han sätter sig emot Guds Wilje, är Människjans och Medborgelighetens Förtryckare, och han hindrar Samhällets Lycksalighet.

II. Stycket.

Om Räknekonsten.

Räknekonsten består deruti, at med mera Lätthet kunna uträkna, det är, utnämna, sammanlagga, frändraga, förmera eller fördela ättskillige enligt Ting, som med Sifror kunna utmärkas.

Med enligt Ting förstås til Exempel Daler och Daler, Alnar och Alnar, Marker och Marker; men icke Daler och Alnar, icke Lin och Smör, och så widare.

2. När flere Enheter läggas tillsammans, så uppkommer et Tal. Til Exempel när et lägges til et, så uppkommer 2, och så vidare. Förden skull finnes uti Talet 2, två Enheter; uti Talet 10, tio Enheter. Då et Tal består af tvåanne Ziffror, til Exempel 11, betyder altså den första Tio, och den sista til höger en Enhet. Består Talet af trenne Ziffror, så betyder den första Hundrade, den andra Tior, och den sista Enheter. Uti et Tal af fyra Ziffror, bemärker den första Tusende, den andra Hundrade, och så vidare.

3. At utnämna et Tal, til Exempel 15; så emedan det til höger innehåller fem Enheter, och det til vänster, i Förening med Ziffran 5 eller annan Ziffra, får et Wårde af tio Enheter; förden skull utnämnes hela nu anförde Tal med Ordet femton.

Låt et Tal bestå af tre Ziffror, nämligen 236: så emedan det sista til höger består af 6 Enheter, det dernäst af 3 Tior, och det dernäst af 2 Hundrade; förden skull utnämnes hela detta Tal med Orden *Two hundrade Trezio Sex*. Och så vidare om Talet bestod af ännu en Ziffra, erhöoll den fjerde til vänster Namn af Tusende.

Låt vidare, til Exempel, et Tal bestå af sju Ziffror, såsom 3,424,690: då måste man för Beqwämligheten skull, dela det ifrån Andan eller ifrån höger til vänster,
med

med en liten Strel uti wissa Afdelningar så, at hwarje Afdelning får tre Ziffror så långt Antalet af Zifforna det medgifwer: uti det anförde Exemplet får tredje Afdelningen til wänster icke mer än en, emedan der icke gifwes mera. Den första Afdelningen til höger åger altså Namn af Hundrade, nemligen Sexhundrade nitio; den andra Afdelningen dernåst får en Slut-benämning af Tusende nämligen Fyrahundrade tjugufyra Tusende, och den yttersta til wenster gifwes namn af Million. Fördenksfull och då alla dessa Afdelningar tilsamman utlägas, heter hela Talet, Tre Millioner Fyrahundrade tjugufyra tusen Sexhundra nitio.

* *

4. At addera eller lägga Tal tilsamman är, at finna et Tal, som innefattar de tilsammanlagde Talen.

Til Exemp. man hade tre Tal, näml. 5, och 84, och 160: så ställer man dem upp det ena under det andra så, at de sista Ziffror som bestå af Enheter komma längst til höger under hwarandra, Tio-Zifforna likaledes under hwarandra, och dernåst den som utmärker Hundrade, nemligen:

5
84
160

Summa eller Tillhopa 249

Eme-

Emedan o (eller som det kallas Noll) för sig sjelft betyder intet, lägger man nu tilhopa allenast 4 och 5, som göra 9 Enheter hvilka sättas inunder den dragne Streken och Enheterne. Widare hopläggas 6 och 8 som wäl göra fjorton, men emedan fjorton består af 2 Tiffror, nämligen 14; så upsättes endast den eftersta nämligen 4, och den föregående Tiffran 1 behålles i Minne, och lägges til den som utmärker Hundradet, som således blifwer 2, hwilken äfwen på sit rum upsättes. Alltså erhålles 249, som heter Summa eller hela Innehållet af de upgifne Talen hvilka skulle adderas.

5. Låt hända at man skulle addera

25 Rtdal. 12 β . 10 rst. til

11. 35. 6, så blifwer

Summa 37. — 4. på det sätt, at då 6 rst. läggas til 10, får man sexton Dre eller rst.; men emedan 12 Dre göra 1 Skilling: så lägges den til nästföljande Skillings Afdelning, och de öfwerfljutande 4 Dre sättas upp under Rånstucks-afdelningen. Nu göra wäl 35 β . och 12 β . tillsammanlagde 47 β ., som skulle sättas inunder Rummet för β .; men när den ena Skillingen, som öfwerblef wid Dre-nens addering, än kommer dertil: så blifwer det 48 β . eller 1 R.d., som dertfore måste läggas til de upgifne 11 och 25 R.d., och således tillsamman göra 37 R.d.

6. At

*
* *

6. At subtrahera eller draga et mindre Tal ifrån et större, til Exemp. 345 ifrån 2250. Upställningen sfer, på samme Grund der som om Abdering är sagdt, sålunda:

Frändragningsstalet	2250
Frändragaren	345
Aterstod	1905

Man skulle wäl säga 5 ifrån 0, men emedan 0 betyder för sig sjelf intet: så måste man låna 1 ifrån nästföregående 5 och til minne deraf sätta en Prick öfwer; då man nu föreställer sig, at det lånta 1 liksom bleswe satt framför berörde 0: så gäller det 10, och fördenksfull säger man 5 från 10, återstå 5 som sättes inunder Streken. — Vidare säger man 4 ifrån det genom berörde Lån til 4 förminskade 5, står 0 igen. — Man fortsar på lika sätt och säger 3 ifrån 2 kunna icke tagas, derföre lånas 1 ifrån nästföregående 2, då man (i dylik måtto som wid Början af denna Subtrahering sades) har 12, hwarifrån det nämnde 3 dragit, lemnar 9 qwar at i Aterstoden uppsätas. — Och ändteligen emedan ingen Ziffra är at draga ifrån den återstående belånade Ziffra 2, hwaraf 1 återstår, så upføres det, såsom i Behåll, äfwen nerunder.

Hela Aterstoden blifwer alltså et Tal 1905, som är Skillnaden imellan det upgifne

ne större och mindre Talet. Dersföre, och om Återstoden adderas til det mindre Talet nämligen Frändragaren, får man det större näml. Frändragningstalet: och på sådant sätt pröfwas åfwen, om man riktigt subtraherat.

7. Låt oss sätta, at man skulle ifrån
 25 Skp:d, 12 Lispd. 10 Markr. subtrahera
 11. 15. 6, så återstå

13. 17. 4: och detta sker sålunda nämligen, at då 6 Markr dragas ifrån 10, återstå 4. — Vidare, och emedan 15 Lispund icke kunna dragas ifrån 12, så måste de förökas genom Lån af 1 Skeppund ifrån de upgifne 25 Skp:d: då nu 26 Lispund, hwaraf det lånte Skeppundet består, läggas til de 12, så gör det 32 Lisp., hwarifrån de nämnde 15 Lisp. afdragas, då Resten 17 Lisp. upföras i Återstoden under Strecken. — Ändteligen dragas de 11 Skeppund ifrån de, efter berörde Lån, öfrige 24 Skeppund: så har man sluteligen hela den anförde Återstoden af 13 Skeppund, 17 Lisp. 4 Markr.

8. At multiplicera eller så förmera två Tal med hwarandra, at det deraf upkommande innefattar det ena Talets Enheter så många Gånger som det andra är stort. Til Exemp. 2 Gånger 3 är 6, det är, Sex innehåller två Gånger så många Enheter som innehållas uti Tre. 9. På

9. På det man så mycket lättare måtte kunna multiplicera, bör man lära sig utan till följande Multiplications- eller Förmerings-Tafsla:

2	Gånger	2	gdr	4	5	Gånger	5	gdr	25	
2	"	"	3	"	6	"	6	"	30	
2	"	"	4	"	8	"	7	"	35	
2	"	"	5	"	10	"	8	"	40	
2	"	"	6	"	12	"	9	"	45	
2	"	"	7	"	14	6	Gånger	6	gdr	36
2	"	"	8	"	16	6	"	7	"	42
2	"	"	9	"	18	6	"	8	"	48
						6	"	9	"	54
3	Gånger	3	gdr	9	7	Gånger	7	gdr	49	
3	"	"	4	"	12	7	"	8	"	56
3	"	"	5	"	15	7	"	9	"	63
3	"	"	6	"	18	8	Gånger	8	gdr	64
3	"	"	7	"	21	8	"	9	"	72
3	"	"	8	"	24					
3	"	"	9	"	27					
4	Gånger	4	gdr	16	9	Gånger	9	gdr	81	
4	"	"	5	"	20	10	Gånger	10	gdr	100
4	"	"	6	"	24	10	"	100	"	1000
4	"	"	7	"	28	10	"	1000	"	10,000
4	"	"	8	"	32					
4	"	"	9	"	36					

10. Nu vill man för Exemp. multiplisera 350 med 36.

Förmeringstalet	"	"	"	350
Förmeraren	"	"	"	36
Producten af Sex	"	"	"	2100
Producten af Tre	"	"	"	1050
Product-Summa	"	"	"	12600

Man

Man säger 6 Gånger 0 gör 0, som för sig sjelft wäl gör intet, men dock här måtte upsättas, emedan det får sit Wårde af blifwande föregående Ziffer. — Widare 6 Gånger 5 gör 30, hwaraf 0 upsättes och 3 behålles i Minne. — Ytterligare 6 Gånger 3 gör 18, hwartil lägges 3 som war i Minne, så blifwer det 21 at upsättas. Alltså är 2100 Producten eller Förmeringen af Talet 350 med den ena Ziffra 6 af Förmeraren.

På lika Sätt finnes Producten af samma Tal 350, multiplicerad med den andra Ziffra 3 af Förmeraren, blifwa 1050; och då bägge desse Producter adderas, får man hela Producten 12600 af merberörde Tal 350 multiplicerad med hela Förmeraren 36, eller af tretiosex Gånger 350.

11. När et eller flere 0 befinnas i Urdan af de Tal som skola multipliceras, så kan man för Wigheten skull låta dem stå utom, och wid Producten genast tillsätta dem, utan någon vidare Multiplicering, sålunda:

350	350	100
36	30	100
2100	10500,	10000,
105		
12600.		

Uti det tredje eller siff anförde Exemplet, finnes lätt, at man ej behöfwer annat göra, än genast upsätta Product: Summan

D 10,000:

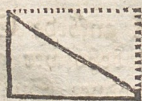
10,000: ty 1 Gång 1 blifwer icke mer än 1, och 0 Gånger 0 blifwer ej mer än 0.

12. At quadrera eller finna areal eller Ytans Innehåll af en gifwen Plan, är ej annat, än at multiplicera den ena Sidans Längd med den andra Sidans Längd. Til Exempel om uti nedanstående Plan den ena Sidan håller 3, och den andra 7 alnar: så wisar 7 multiplicerad med 3, at Planen håller 21 quadrat Alnar, eller Rutor, som hwardera hålla 1 Alm i Fyrkant.

Skulle Planen ej wara jämsfödig, utan sådan som den prickade Planen wiser; så jämkar man den i Tankarna på det Sätt, at hwad som brister på ena Stället, ersättes med hwad den öfwerfluter på et annat.

13. Trefsidige Planer kunna på samme grunder uträknas, helst emedan de altid utgöra Hälften af en Fyrasiding, til Exemp.:

Swad

Hwad första tresidige Planen beträffar, mätes den lodrätta Sidan som må wära 2 Alnar, och så mätes äfwen Längden af den undra Sidan som må wära 3 Alnar: då desse Tal multipliceras, wisar Producten 6 hela Fyrsidingens efter Utprickningen areal-innehåll näml. 6 quadrat Alnar, och då de halfweras, så blifwa 3 quadrat Alnar, för Tresidingens Widd.

Men hwad den andre tresidige Planen angår, så emedan ingen af des Sidor är lodrätt: måste man mäta des lodrätta Höjd och därmed multiplicera des undra Sida, då Producten utmärker hela den sneda Fyrsidingens Innehåll, och hälften där af utgör des Tresidings areala Widd.

När man will uträkna et Fält, som har fler än tre eller fyra Hörn: så kan man afdela det uti Tresdingar derigenom, at man med Större utstakar rita Lineer twärs öfwer Fältet imellan Hörnen. Sedan mäter man och uträknar hwar och en af berörde Tresdingar eller Trekanter särskildt så, som öfwan är wisadt: och sluteligen sammanlägges Innehållet af alla Tresdingarna til en Summa.

På föreskrifne Sätt kan man altså tämeligen noga uträkna alle Planer och all Mark eller Jord, hwad Man beträffar: och då et geometriskt Lunneland håller 14,000 quadrat Alnar, och på hwarje Lunneland beräknas 32 Kappeland; så kan man finna sig uti all Jords geometriska Uträkning.

14. Om man vill på Marken utstaka eller utmärka et geometriskt Tunnland, af fyra lika Sidor; så blifwer hwarje Sida lång 118 Alnar och nästan $6\frac{1}{2}$ Tum dertil. Men är man mera mon om et jämt Alntal, än om lika Sidor: så kan man göra de två motsvarande Sidor 100 Alnar hwardera, och de andra två Sidor 140 Alnar hwardera.

* *
*

15. At dividera eller fördela et Tal med et annat som är mindre, til Exemp. 724 Vidal. Skola fördelas med 3 eller imellan 3 Personer, hwilket är det samma som at fråga huru många Gånger innehålles 3 uti 724?

Delningstalet = =	724	3	Delaren
Producten af Delaren		241	Quot. Summa,
och första Quot.			
Ziffran = =	6		

Aterstoden och andra
Ziffran af Delningstalet nedflyttad = 12
Producten af Delaren och andra
Quot. Ziffran = 12

Tredje Ziffran af Delningstalet nedflyttad = 4
Producten af Delaren och sista Quot. Ziffran = 3

Aterstod eller Siferstätt = = 1

Man

Man försöker altså först huru många Gånger Delaren innehålles eller kan jämföras med första Ziffran af Delningstalet och säger: 3 uti 7 kan jag icke mer än två Gånger; fördensfull sättes 2 uti Quoten, och denne Quot multiplicerad med Delaren gifwer deras Product 6 som sättes under Delningstalets första Ziffra 7: nu subtraheras 6 från 7, då 1 återstår.

Til sistnämnde Återstod 1 nedflyttes andra Ziffran 2 i Delningstalet, och man säger då vidare Delaren 3 uti 12 kan jag 4 Gånger: berörde 4 tillsättes uti Quoten och multipliceras med Delaren 3, då jag får Producten 12, som upsättes under berörde 12, och så subtraheras, näml. 12 ifrån 12 står intet igen.

Andteligen nedflyttar jag sista Ziffran 4 af Delningstalet och säger: Delaren 3 uti denna 4 kan jag ej mer än 1 Gång; detta 1 sättes uti Quoten och multipliceras med Delaren 3, då Producten därpå blifwer 3, som sättes under berörde Delningstalets sista nedflyttade Ziffra 4, och drages derifrån, näml. 3 ifrån 4 står 1 igen.

Emedan nu denna sista Dividering icke gick jämnt upp, utan 1 blef öfwer, och icke mera är af Delningstalet at dividera: så wisar sådant jämnfördt med Delaren, at der till behöfdes ännu 2 Error eller Enheter om Delaren skolat gå jämnt up eller ut; deraf

följer at berörde öfwerblefne et är en tredjedel af Delaren och tillskrifwes i Quoten så Junda $\frac{1}{3}$. Alle sådane öfwerfått, åfwen som $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, om Delaren varit 4 eller 8 och så vidare, kallas et Bråk.

Således har man funnit, at Delaren 3 i anförde Exempel innehålles $241\frac{1}{3}$ Gånge uti Delningstalet 724: och derföre, om man multiplicerar Quotens hela Tal 241 med Delaren 3 och åfwen Bråket eller en Tredjedel med 3, då man får et helt som tillägges; så återfår man i Producten hela Delningstalet 724, och då har man tillika erhållit Prof eller Bewis derpå at man riktigt dividerat.

16. An et Exempel huru man dividerar med Delare som består af två Ziffror, nämligen:

$$\begin{array}{r|l} 470 & 94 \\ 470 & 5 \end{array}$$

Jag säger då 9 uti 4, kan jag intet, ty 9 är större än 4, och et mindre Tal kan icke divideras med et större; jag tillägger elter samtager då nästföljande Ziffra 7, och säger 9 uti 47, kan jag 5 Gånge. Detta 5 upfattes uti Quoten, och dermed multipliceras Delaren 94; så blifwer Producten 470 som upfattes under Delningstalet 470 och subtraheras, då man finner at 470 subtraheradt från 470, går jämnt upp eller at intet

intet blifwer qwar. På lika sätt fortfares, derest Delaren och Delningstalet bestodo af än flera Ziffror.

17. I händelse at et Delningstal Skulle slutas med Noller, och äfwenledes Delaren: så kunna genast lika många noller uti bågge utstrykas, och Divideringen sedan med de qwarstående Ziffror lika riktigt förättas, til Exemp.:

$$\begin{array}{r|l} 4700 & 940 \\ \hline 470 & 5 \end{array}$$

Grunden' härtill är, at intet kan hwaras ken med något eller med intet delas.

18. Det är icke swårt at finna hwad til Exemp. 50 Alnar kosta, då 100 Alnar kosta 6 R:dal.: eller twärtom hwad 100 Alnar kosta, då 50 Alnar kosta 3 R:dal.; ty i förra Fallet divideras 6 med 2, och i det senare multipliceras 3 med 2. Men när ojämne Tal förekomma, til Exemp. när 3 Alnar kosta 2 R:dal. hwad kosta 5? då faller det sig swårare.

Man har derföre utfunnit den så kallade Regula de tri eller Regeln för tre, näml. at til tre Tal i wiß Förhållning finna det sjerde Talet. Man uppställer til följe häraf sistnämnde Exempel så, at man kan säga: såsom 3 Alnar förhålla sig til 5 Alnar,

B 4

Alnar, så förhålla sig 2 R:dal. til det fjerde Talet som sökes, neml.

$$\begin{array}{r}
 3 - 5 - 2 \\
 \quad \quad \quad 2 \\
 \hline
 \text{Product } 2 = \frac{10}{3} \text{ Delaren,} \\
 \quad \quad \quad 9 \quad \frac{1}{3} \text{ Quoten.} \\
 \hline
 1
 \end{array}$$

Således har man multiplicerat det andra Talet 5 med det tredje Talet 2, och dividerat Producten med det första Talet 3, och funnit Quoten $3\frac{1}{3}$ vara det fjerde Talet, som visar at 5 Alnar kosta $3\frac{1}{3}$ R:dal. eller 3 R:dal. 16 β .

19. At hålla Räkning är, at aldrig glömma genast antekna hwad han inbetommit, och åter bör utgifwa: det förre kallas med et *Debit* hans *Credit* eller anförtrödt, ware sig genom Guds *Wälsignelse* eller genom *Människjor* medelst egen *Flit* förwärfwadt; och det senare heter hans *Debet* eller *Skuld*. Då *Summan* af *Credit* jämföres med *Summan* af *Debet*, finnes straxt om han är i *Öfwer*: eller *Underwigt*. *Underwigten* som ock kallas *Underbalance* är ganska farlig och bör, så fort som möjligt är, afhjelpas antingen genom mera *Flit* eller större *Sparsamhet*, eller genom bägge tillika.

Til Exempel på et *Blad* för *Credit* upskrifwes hwad hwarje *Gång* inbetommes, och

och på et annat Blad för Debet hwad hwarje Gång utgifwes eller utbetales. När Året är slutadt, göres utur desse Blad följande eller dylikt Sammandrag, til Exempel för Hushållningen på et sjerdedels Hemman:

Debet.			Credit.				
	Sk.	fl.		Sk.	fl.		
Ärlige Utsädet	5		Besparing genom öfverwigt i edan förlidne år	1			
Krono- utskylder, Präste-rättigheter och dylikt	12	16	4	Utsädet innemärande år har af sig gifwit	32		
Hushållets Underhåll och Tjenstehjóns Löningat	36	8	2	Föräldt Smör och Öst, Skinn, ull och Tegel	4	45	
Spis, Får	1	16		Kalf och Får, Ägg och höns lifaledes för	2	8	
Til Kläder, Midstyg och dylikt	2	4		Åfwen 4 Par Strumpor af ull och Tråd	7	40	
Handtvärfare eller Gärningsmän		32		För Wed och Kol	2	8	
Läkemedel		2		För Skuts och Toror	2	8	
Tobak och Brännwin		2	8	För giordt Arbeta efter Beting hos andre	5		
				Något Fordr och Tråd = frukter, samt Vår, Fårge och Wotthekare: Wårter	2	36	
				Brist eller Underwigt	1	29	6
Summa	59	38	6	Summa	59	38	6

III. Stycket.

Om Werlds-Byggnaden och
wår Jord.

Sol, Måna, Stjernor och wår Jord äro alle nästan klotformiga Kroppar, som hafwa deras stadgade Läge, Omhållning och Gång uti den omätelige Werldsrymden. Solen och en hop Stjernor lysa af sig sjelfwe, men wår Jord samt Måna, och de Stjernor som fått Namn af Planeter och Cometer, åga ej eget Ljus.

2. En Sol och de nämnde Kroppar som röras omkring och få deras Ljus af Solen, så tilhopa Namn af Sol-System eller Ordning. Flera sådana finnas i den store Werldsrymden, och i wår Sol-Ordning, finnes Mercurius gå närmast omkring Solen, widare utomkring löper Venus, ån widare Jorden, så alt längre och längre utomkring Mars, Jupiter, Saturnus och Herschels Planet. Månan har sin Bana omkring Jorden.

3. Den längst i Norr belägne Punkten af Jorden kallas norre Polen, och den i Söder midt emot heter södre Polen eller Wändpunkten, emedan, liksom wore der Aylar at röras på, Jorden wänder sig omkring ifrån Väster til Öster en Gång hwarje Dygn.

Men

Men Jordens Rörelse til genomlöpan-
de af en aflång Krets omkring Solen, ut-
stakar Årets Långd bestående af 365 Dagar
och inemot 6 Timar, som til et sådant Om-
lopp åtgå. Jordens olika Hastighet, Ställ-
ning eller des Årets lutande mot den årliga
Banan, och närmare eller fjernare Afstånd
ifrån Solen under Loppet af berörda Bana,
är förnämsta Orsaken til des fyra Årstider
och deras Oliktet.

Månan har på et dylikt Sätt sin Gång
omkring Jorden, men det sker på en Tid
af allenast 29 Dagar och inemot 13 Timar.
Detta har gifwit Anledning, at indela Årets
Långd uti 12 Månader, hwilka hwarje fått
sin Tillökning för det öfverskjutande af Da-
garnes Antal uti Året.

4. Jorden fördelas, i anseende til sine
Länder, uti fyra betydliga Delar, näml.
Europa beläget Norr ut, Africa derifrån
Söder ut, America i Väster, Asien i Öster,
och derifrån Söder ut Öländerna.

5. De Haf, som omgifwa Europa, äro
ifrån Norr och vidare at räkna Nordsjön,
Söderut Medelhafwet, och i Södoft Swar-
ta Hafwet.

* *
* *

6. Länderne i Europa begripas under
16 Hufwuddelar eller större Stater, af hwil-
ka tre blifwit kallade Kejsaredömen, des
före

före at Regenten antagit Namn af Kejsare. Nio af berörde Stater regeras af hwar sin Konung, och derföre blifwit kallade Konungariket. Så wäl Kejsaredömen som Konungariket kallas och Monarchier eller monarchiske, det är enrådande, emedan en enda regerar efter Lagarna; men regerar han mot Lagarna och efter Godtycke, säges han vara despotisk eller Wäldswärkare.

Fyra af berörda Hufwuddelar eller hufwständige Stater äga Namn af Republikker, bestående antingen af en enda Stat, eller af smärre förente Stater. I anseende til deras Styrelse, sker den antingen genom Fullmäktige, walde af alt Folket, då Styrelsen heter demokrattisk (Folkwälde), eller genom Fullmäktige af endast Herrarne walde, då den kallas Aristokratisk (Wångherre-wälde, som är det olyckeligaste), eller genom Fullmäktige, som utwälas både af Herrarne och af Folket, då Styrelsen kallas aristokratisk-demokrattisk (Wångherre och Folkwälde, eller Blandadt Wälde).

7. Konungariket Sverige, beläget längst i Norr, ehuru det dock nu har en Del af Nyska och Norrska Lappmarkerna Norr om sig: gränsar i Öster intil Östersjön och Kejsaredömet Rykland. Uti Väster och widdare Söderut gränsar Norge och Danmark, som tillsammans utgöra et Konungarike: och längre Västerut i stora Hafwet är

Ros

Konungariket Stora Britannien bestående af Darna England, Scotland och Irland.

Söderut til Sverige gränsar åfwen Österfön, och derintil på andra Eidan widtager Swenska Pommern samt Konungariket Preusen, som har förra Konungariket Polen Öster om sig, och Väster om sig Tyfka Kejsaredömet. Detta Kejsaredöme har widare Konungariket Ungern i Öster och förente Nederland eller Republiken Holland med sine siu förente Landfkapet, tillika med Franska Republiken i Väster om sig, samt i Söder Republiken Helwetien och Italien.

Helwetien består af Republiken Schweiz tillika med Tolf andre förenade Republikker, och Ellostwa med dem förbundne smärre Stater och Republikker. Uti Italien finnas en Del af de Österrikiske Länder, åfwen som Konungariket Neapel och en Del af Konungariket Sardinien, samt Påfwerlige Staten, tillika med någre Hertigdömen, Republiken Venedig, och tre smärre Republikker.

Längst i Söder och intil Medelhafwet, som omgifwer Italien til större Delen, ligger en Del af Turkiske Kejsaredömet imellan Ungern och Swarta Hafwet. Intil Frankrike gränsar Söder ut Konungariket Spanien, som har Medelhafwet i Öster och Söder samt Gibraltarfund til Gränts, och på
Wästra

Wästra Sidan om sig har Konungariket Portugall til Granne.

8. Det Tyska Kejsaredömet består förs nämligast af åtta Kurförstendömen, hwaraf tre äro så kallade Udelige, näml. Maynz, Trier och Cöln, och fem Wärdslige, näml. Bömen, Bayern, Sachsen, Brandenburg och Hannover, samt et Arkehertigdöme näml. Österrike. Hwad de senare nämnde Kurförstendömen beträffar, är Kejsaren tillika Kurförste i Bömen, äfwen som Arkehertig af Österrike: Konungen i Preussen är Kurförste af Brandenburg, och Konungen i stora Britannien äfwen Kurförste af Hannover.

9. Hufwudstäderna uti de förnämsta af ofwännämnde större Stater, der Regeringen har sit Säte, äro: i Sverige Stockholm, i Ryssland Petersburg, i Danmark Köpenhamn, i stora Britannien London, i Preussen Berlin; Uti Förente Nederland Haag, dock är Amsterdam den ansenligaste Staden; Uti Tyska Kejsaredömet Regensburg, men Kejsaren har likwäl sit Säte i Österriske Staden Wien.

I Ungern är Presburg Hufwudstad, i Frankrike Paris; Uti Helvetien, har hwarje Republik sin Hufwud-Ort. Uti Neapel är Napoli Hufwudstad, i Sardinien Cagliari,

liart, dock har Konungen sit Säte uti Torino i Piemont, som antars är et Förstendöme i Italien. Uti Påswelige, eller, som den ock kallas, Kyrkestaten är Rom Hufwudstad; I Republiken Benedig har Hufwudstaden et lika Namn, uti Turket heter den Constantinopel, i Spanien Madrit, och uti Portugal Lisabon.

IV. Stycket.

Kunskapen om Sverige i allmänhet.

Swad des Storlek angår, utgör des största Längd 160, och största Bredd 70 Mil: des areal Widd eller Rymd räknas til 6900 Svadratmil, och det huser en Folkmångd ut allena til 2,700,000.

Til des naturlige Förmoner räknas en årlig Tilwårkning af Guld omkring 1000 Ducater, af Silfwer 1900 Marker, af Koppar 6000 Skeppund, och af Järn 400,000 Skeppund. Af Skogstilwårningar utskapas et wårde omkring 250,000 R:dal., och af wåre Fiskerier til wid påß 200,000 R:d. eller nog deröfwer i anseende til det rika Sillfisket på wåstra Kusten, hwilket dock är en tilfällighet och warar så länge Gud behagar. Men hwarken Åkerbruk eller Boskapsförätsel äro nu tilräckeligen updrifne, hwaröföre årligen, då Landet icke särdeles blifwer

blifwer wälsignadt, måste införskrifwas Soffwelwaror för 160,000 R.dal. omtrent, och, mest för Brännvinet skull, mot 500,000 Tunnor Spannemål.

Krigsmagten til Lands stiger til 47,200 Man, utom Reserw och Wargärning. Flottan består af 40 Skepp och Fregatter samt 59 Galerer, utom mindre Fartng: Sjöflotet kan räknas närmast til 15,000 Man, utom Förddubblingen. Krono-inkomsterne beräknas til 4 Millioner R.dal. Deraf åtgår omtrent 702,000 R.d. för Hof-Statens; 181,000 R.d. för Civil-Statens, 1,253,000 R.d. för Krigs-Statens til Lands, 605,000 R.d. för Sjö-Statens, och 1,259,000 R.d. til extra Stats-utgifter.

.

2. Rikets Fördelning i anseende til dess Jord består hufwudsakeligen uti 106 Städer, och 80,210 hele Hemman eller Mantal, hwaraf omkring 19,000 äro Krono, 38,131 Skatte, 6220 Frälse, Skattefrälse 10,000, och Frälse-Säterier med deras Ladugårdar, samt Rå och Rörs och Insocknes Hemman 6860. I anseende til Rättigheter och Skyldigheter, woro alle Hemman i äldre Tider aldeles lika; men sedermera och efter Hand har en ganska betydlig Skillnad imellan dem upkommit.

Statte- och Krono-hemman woro altså alle Hemman i äldre Tiden. De betalte då äfwen som ännu, efter en wis Skattelägg-

ning och Bewillning, tillika med Städerna, de nödige Utgifter och Behofwer til Statens widmagthållande, och kunna ännu af alle lagligen förwärfwas och besittas.

Skattehemmanen tilhöra deras Innehafware såsom all annan lagligen förwärfwad Agendom, at besittas, nyttjas och försållas, utan at Hembud deraf, ånskönt de gå utom Börd, til Kongl. Maj: och Kronon göres: komma icke eller någonsin at förklarar under Skattewrak.

På Kronohemman äger Innehafwaren allenast Besittnings, Arfs- och Transport-Rättighet, så länge Hemmanet wäl wärdas, de dermed åtsöliande Skyldigheter riktigt utgöras, och ingen annan wiser sig hafwa närmare Rättighet dertil: äfwen som ock Innehafwaren framför andre får löfa Hemmanet til Skatte med lika ägande och nyttjande Rättighet sedermera såsom et Skattehemman.

Frälsehemmanen äro af et långt yngre Uphof, kommo ej til någon Stadga före än omkring 1500 Årtalet, bestodo af Börslåningar, och hade ännu År 1643 icke hunnit til större Antal än wid påß 9000. De hafwa upkommit af Kronohemman och stundom af Skattewrak eller under swåre Krigstider och andre Händelser af sig komne Skattehemman, hwaraf också en Del Kronohemman tillkommit. Frälsehemman utgöra i fles

re allmänne Utstylder icke mer än Hälften emot Krono- och Skattehemman.

Skatte-Grälsehemman äro antingen til Adeln eller andre bortförlänte Skattehemman i anseende til deras ärföljande Råntor, eller sådane Grälsehemman hwilka Adeln til Skatte försäldt emot en wis och ständig sig bestingad Rånta. Hwad desse Hemmans allmänne Skyldigheter beträffar, äro de deruti like med Grälsehemman; men i anseende til ägande- och nyttjande-rätten like med försteberörde Skattehemman. Både Grälse- och Grälseffattehemman kunna äfwen af alle och af hwilket Stånd som helst lagligen förwörswas.

Säterier med deras Ladugårds samt Rå och Rörs- och Insockne-hemman, äro af Grälsehemmanen stundom jämwäl af Kronohemman tillkomne, och hafwa egenteligen sedan År 1561 uphunnit Stadga och Tillwärt. Efter hand och ändteligen hafwa de blifwit befriade från alle allmänne Skyldigheter: de i Skåne, Halland och Blekinge warande, dock i någre Mål undantagne.

Ingen annan än Adel, får något af nyshämnde Hemman förwörswa eller äga, så wida icke Kongl. Maj: på synnerlige Skäl, täcktes det tillåta: Adeln likwäl der til närmast at återhörda, då det utom Börd kommer.

3. Hwad

3. Swad ^{**}Swenska Folkmångdens
Fördelning angår, har den naturligen sedt,
såsom hos alle andre höfsade Folkslag, efter
des allmännaste Yrken, näml. uti Bonde-
Stånd, Borgare-Stånd, Präste-Stånd,
Civil-Stånd, Krigs-Stånd, och menige Be-
tjening. Men efter hand har Adels-Stån-
det af desse Stånd upstått och med de tre
förstnämde Stånden förwårswat hwar för
sig egne och särdeles Stånds rättigheter, äf-
wensom desse fyra Stånd omsider kommit
at, ensamt såsom Riks-Stånd, wid Riksdag-
gar öfwerlägga om Rikets allmänne Ange-
lägenheter och Beskaffning.

Men uti de äldste Tider war ingen an-
nan hufwudsakelig Fördelning eller Skilnad
ibland Swenska Folket, än den, som här-
rörde af Frihet och Tråldom: Trålar woro
de, som antingen blifwit tagne i Krig, el-
ler genom nedriga Gärningar förwårkat de-
ras Frihet, och desse kallades Ufrålsismän;
de af desse, som sedermera medelst et an-
ständigt förhållande blifwit frigifue, fingo
Namn af Frålsismän. Men alle andre af
Sweriges oförwitelige Innewånare, hette
Odalmän och Friborne.

Bonde-Ståndet war fordom både det
förste och det ende, som på Riksdagen möte
te Konungen, ärföld af des Hofmän och
Wåpnare, hwilke likwål derstädes intet ha-
de

de at tala. Konungen öfwerlade då med Bönderne, anförde af deras Talemän, om Rikens Angelägenheter. Ingen af Bondeståndet war derifrån utesluten, men nu mera nyttjas icke denne Rättighet af de Bönder, som bruka enskildes Jord, näml. Frälsebönder och Torpare: likwäl ännu År 1435, om icke senare, bewistade också de Riksdagarna.

För den senare Tiden har Bondeståndet utgjordt det 4:de ibland Rikens Ständer, och får icke, som wisserligen tilbörigt är, någon af annat Stånd hos det samme på Riksdagarna hafwa Säte och Stämman. Böndernes Stands-rättighet, med hwad dermed årföljer, är likwäl endast personlig, för Lifstid eller så länge Bonden icke går uti annat Stånd: och sträcker sig ej eller berör de icke hafwa eller så Statte-, Krono-, eller Frälsefattes hemman at besitta.

Under hela Bondeståndet äro År 1784 räknade imellan 15 och 63 År eller så kallade Mantalskrifne: Männer 320,772, Hustru 296,664, Barn 257,213, och Betjening eller Tjenstehjon 195,388, samt under och öfwer-åriga af de föregående omkring 813,500. Af Bönder såsom werkeligen selskapsbesutne eller selsägande, torde likwäl icke kunna räknas mer, än 200,000.

7. Borgareståndet är wäl det 3:dje såsom särskildt Riksstånd, och på sådant Sätt

Sått har det bivitstat Riksdagarna åtminstone sedan 1300 Talet; men förut war det dock förent med Bondeståndet wid sådana Tillfällen. Desz Handels- och Närings-Rättigheter äro endast personlige, och uphöra så snart den Borgerlige Rörelsen nedläggas. Desså äro icke samme Rättigheter inskränkte, utan kunna alle af hwad Stånd som helst deruti så deltaga.

Ibland detta Ståndets Åmbetsmän hwad Styrelsen beträffar, får likwål såsom åfwen tilbörligt är, ingen Adelsman antagas eller njuta Befordring, ej eller, som åfwen rätt och skäligt är, äger någon af annat Stånd et på Riksdagar innom Borgareståndet erhålla Säte och Stämman. Detta Ståndets Talrikhet berörde År 1784, imellan en Alder af 15 och 63, räknades af Männer til 28,492, af Husfrur 23,563, af Barn 11,068, och af Tjenstehjon 31,868; de öfwer och underårige af de förre låra gått til 60,500.

8. Adelsståndet leder wäl sin Början från öfwanbemälte Hofmän och Wäpnare; men Adelighet och Förlänningar woro på flere Hundrade År ej årstelige, och den ringare Adeln eller Swennerne bivitstade inga Riksdagar förr, än wid 1400 Talet. Det nu warande Adelsståndet, någre så Åtter undantagne, är tillkommit uti senare Tider isfrån alle de öfrige egentelige Stånden, och är åfwen i anseende til Adelsns Orken ej et särskildt

utan blandadt Stånd, bestående af Landtmän, Contingents-Borgare, Präster, Krigs- och Civil-Män.

Adeln har likwål defutom och efter hand förskaffat sig de betydligaste och ouphörligaste Rättigheter såsom warande ärstelige för bägge Könen. Af dese Rättigheter, hwilla warit hwarjehanda Förändringar underkastade, är för det närwarande särdeles och kärsteligen at nämna: Friheten för sine Personer och sin Betjening ifrån alle personlige Utskylder. Widare har detta Stånd hitintil sig ensamt förbehållit alla högre och lägre Syklar wid Kongl. Hofwet, samt alle andre Rikets höge och förnämste Ambeten, och deltagar defutom med andre i Befordran til de öfrige Tjenster. Det nyttjar ensamt Rättighet at ständigt besitta de Mattfrie Säterier, med deras Ladugårdar samt Kä-Nörs och Insökne-hemman. Det får deltaga i laglig Utkomst af alle andre Hemman och Käringar. Det har äfwen Magt at tillsätta Kyrkeherdar och annan Kyrkebetjening uti wise Pastorater. Det kan anställa Utmätning hos Bönder och Torpare på sina Ägndomar; med mera enligt de Adelige Privilegier.

Adeln anses nu för det första Ståndet, och anføres på Riksdagar af desz Taleman, som blifwit kallad Landmarskalk, hwilken äfwen anförer de öfrige Stånden då de
samma

samteligen med Adelsståndet äro tilhopa. Hos Adelsståndet äger ingen af andre Stånd Säte eller Stämman; men de af Adeln, som äro Präster, hafwa likwäl haft Säte och Stämman uti Prästeståndet, jämnwäl såsom Krigsmän, uti Krigsbesätlets Sammankomster. Uti alle Ständernes Utfkott äger Adeln at sitta til et dubbelt Antal emot hwart och et af de öfrige Ständer, ehuru des Meningen wid Omröstningar likwäl icke gäller mer än något annat Stands Röst. År 1784 beräknades af Adeln, imellan 15 och 63 år: Männer 3869, Hustrur 2865, Barn 1904, och Betjening 27,262; de af Adeln öfwer och under berörde Alder, torde kunna sättas til 8200.

9. Prästeståndet, såsom ägande Säte och Stämman på Miksdagarna, kommer i Alderen närmast Adeln, och utgör nu i Ordningen det 2:dre. Des Rättigheter äro förnämligast, at de desamme anordnade Ambeten och Löningar blifwa osörfränkta, enligt des Privilegier. Men detta Ständets Barn få icke njuta des Rättigheter, så wida de ej blifwa Präster, hwilket omöjliggen alle och snarare få kunna blifwa, emedan alle andre utom samma Stånd kunna dertil njuta Befordring, då de äga behörig Skickelighet. Af Prästeståndet woro sissnämde År, imellan 15 och 63 År: Männer 5663, Hustrur 4120, Barn 2775, och Tjenstehjon 15,980.

samt öfwer och underårige af de förre omkring 12,000.

10. Af samma Stam som de nu warande fyra Riksständen, hafwa äfwen Krigs- och Civilständen tillkommit: til en Skilnad så wäl ifrån Adeln som deruti ingått som ifrån de öfrige Stånden, är i senare Tider et gemensamt Namn af Ståndspersoner Ledamöterna af Civilståndet och Befälet af Krigsständet tillagt.

Krigsständet, inrättadt från uråldriga Tider til Häderneslandets fullkomligare Säkerhet, har utan Twiswel länge ibland de öfrige Stånden bivitstat Riksdagarna, samt sedan 1500 Talet och äfwen under Konung GUSTAF ADOLPHS Regering haft des Säte ibland Adeln. Ända til och med Rytzare och Soldater ägde Rättighet at af sine Jämlikar sända Fullmäktige til Riksdagen.

Sedermera har wäl Krigs-Befälet blifwit kalladt til berörde allmänne Möten, men utan at hafwa ägt något gemensamt Säte eller Stämman ibland Ständerne sedan År 1634, ehuru Angelägenheterne både för Befäl och Krigsfolk, som utgör en så ausentlig Del af Rikets Inwånare, äro af Beträfflighet. Krigsfolket til Lands och Sjös, uti Tjenst eller affsedade, samt med Wotfar, Salt-peterssubare och såwidare hwad til Krigsstaten hörer, jemte Hustrur och Barn af alla Aldrar, kunna räknas til omkring 310,000 Män.

Människjor. Krigs-Befällets Folknummer är uti Folk-Längderne sammanräknadt med öfrige Ståndspersoner, hwarom nedansföre nämnes.

11. Civilståndet är lika så oomgängeligt som något annat Stånd, och bidrager jämwäl til Rikets och sine Landsmäns Wälgång. I äldre Tider har också detta Stånd hiwistat Riksdagarna, hwilket nog samt inhämtas af Ständernes Betyg Nr 1435 och Ständernes Förening Nr 1499.

Civilståndets Talrikhet endast af Odalmän, sammanräknadt med Odalmän af Krigs-Befålet, eller tilhopps Ståndspersoner kallas de, har mernämde Nr 1784 befunnits wara imellan 15 och 63 Ar: Männer 23,872, Hustrur 18,230, Barn 8823, och Tjenstehjon 41,809; men öfwer- och underårige af bewälte Ståndspersoner stiger wäl desutom til 48,700 Personer.

12. Menige Berjening, eller tjenstefolk af mer och mindre Egenskaper, hinna, i anledning af hwad redan under hwarje Stånd anfördt är, til et sammanräknadt Antal af 312,307 Personer, och i anseende til dem som äro under 15 eller öfwer 63 Ar, til et gemensamt Belopp ungefärligen af 125,000 Människjor. Alla dessa njuta de Fördelar, som de sig betinga kunna och deras Husbönder hafwa lägenhet at dem tildela.

13. Rikets ^{*}Jndelning, i anseende til den mindre Stryrelsen, består uti 28 Landshöfdingedömen, hwilka efter hwarje Måls Besskaffenhet, stå under 7 Riksens Collegier. Så wäl de förre som de senare förestås än alle af Adol.

I anseende til Ryrke-Stryrelsen, är Riket indelt uti 14 Stift med hwarje sit Consistorium eller Domcapitel, och förestås nu dels af Adol och dels af Odalmän, men i äldre Tider borde det endast ske af de senare. Under hwarje Stift höra wise Probstier, och alle under Stiften warande Pastorater utgöra et Antal af 1380.

Lagskipningen är, utom Städbernas Domstolar och Bergslagernas 12 Bergmästaredömen, föröfrigt indelt uti 96 Särads-höfdingedömen, fördelte under 23 Lagmansdömen, tillsamman lydande under 4 Riksens Hof-Rätter, hwilka sijnämnde jäm-wäl förestås endast af Adol, äfwen som Kongl. Maj:ts Stor-Amirals Ambete, Krigs-Hof-Rätten, och General Krigs-Rätten för Stockholms Garnison.

14. Rikets Högsta Stryrelse står under en mild, rättwis och Landesfaderlig Konung. Men Rättwisans högsta Hågn har Konungen lämnat til sin Högsta Domstol, som består af 12 Ledamöter, näml. 6 af Adol, och 6 Lagarne Män som icke bö-

ra vara af Adel. Likasom ock Rikets allmänne Ärenders Beredning förestås både af Adel, och af dem som icke äro af Adel, nämligen. Odalmän, hwilke alle med sine underdånige Rådslag Konungen biträda.

V. Stycket.

Om Landtbruket.

Emedan Människjoflägtet skall hafwa sit förnämsta Lifsuppehälle af Landtbruket, och det af de flesta och följacteligen minst underwista Människjor kommo at skötas: så har ock den Allwise Skaparen gjordt Landtbruket til den minst konstliga af alle Kunskaper, och äfwen i Naturen sjelf wisat Landtmännens den säkraste Föresyn och Påminnelse.

Men Skaparen har dock icke så tillståndt, at Landtbruket skulle vara utan all Estertanta och Möda: Människjan skulle då förblifwit antingen uti et djuriskt Tilstånd, eller hafwa snart dödt af Lättja och Ledsnad.

2. En Landtman bör wäl känna sin Jord. Består den af Stenf-Lera, hjälpes den säkert med Tuffjord, Mullsand, Mossand, eller Grus: Sandjord förbättras med Lera, Dy eller Kärrjord: Lättjord eller Klen Swarmylla lifalebes med Lera; och Gåsjord eller Spirjord med Kalkstjube, Kalkjord, eller groft Grus, jämte Syrens förekommande medelst Dikning. Det hån

Händer stundom at under en Sand- eller Grus-jord, ligger djupare ned en Vädd af Lera, som således lätt kan uptagas och användas på Stället.

Lermyllan bår med säkerhet Zwete och Zwica-Arter: Swartmyllan Korn, Zwit-hafre, Gråärter, Wicker och Bönor: Sandmyllan Råg, Swarthafre och Bo-hwete.

3. Med Gødsel förbättras framför allt all Jord; men den som beständigt gøder et och samma Åkerstycke, utan at komma ihåg de öfrige: han gøder det samma som at föda en Ko wäl, och de öfrige illa; han will blifwa brått, men blifwer långfattig.

Gødseln öfes eller förbättras med alle Slags Affkräden; Legor utur Fåhusen, Urin, Tufwor, Kärrjord, och Hafsgräs. Uptagen samt luftad och legad Jord, Dikesjord och sönderhackad Jord af Åkerrenar, som annars äro Plantkötur för Ögräs och Mass samt innesluta Åkershyran, kunna ock nyttjas med stor Fördel såsom Gødningsämnen.

4. All Jord insuper Watten, och genom des Qwarhållning blifwer det skämt och skadeligt, och förorsakar längre Kåle. Dikning är derföre alltid nyttig, och ingenstädes skadeligt: Solen åtkommer då också mera at upwärma Jorden i Grunden.

Alle Berg och Backar böra fringdilas, emedan de gifwa mycket Watten; alle Dälder
och

och Slätter genomdikas, emedan de icke hafwa Aflopp. Beträffe Diken, Broar undantagandes, gifwa troligen ingen Winst, då det beräknas at Dikesjorden icke kan nyttjas, at de hålla Kåle, och at de omsider igensälla. Der det är möjligt, böra alle Diken wara råte, och göra råta Winllar i Hörnen.

5. Alla större Stenar och Rös, hvilka alltid borttaga en nyttig Plats, hindra arbetet, skada Dragare och Redskap, förwara Syra och Ogräsfrön: böra slitige bortföras i Stenmur til Stångsel, eller djupt nedgräfwas, då den upkastade Jorden blifwer tjenlig til Jordblandning eller Fyllning.

6. Hwad Röning och Bruf beträffar, bör råta Tiden då Jorden wäl låter redas sig iackttagas, och Ler- eller Stjffjord nöd-wändigt höstföras, ty derigenom blifwer den lucker och tidig. Röningen wärkställes ut råta och råta Fårer, til undwikande af Ogräs-rötter och Vallar: den bör äfwen ske djupt, darest ej Bottenjorden på Vättjord är alt för swag.

En wäl redd Åker bör wara något litet jämnkullrig, om den skall bära jämn god Säd öfwer alt. Röningen sker dertfore at Lutningen och Dällden, då Röningen börjas deri, eller midt på Åkerstycket för at få jämn kullring, och actas at Matjorden blifwer öfweralt lika jämn: dertil tjenar särde-

les Mullplogen och Sladden, hwilken senare, liksom Wälten, krosar Kolorna som i en Åker äro nästan onyttigare än Sten; Sladdning eller Wältning förwarar äfwen Åkern för Skadelig Uttorrning.

Ogräs är Sädens wärste Fiende. Det agas och förekommes genom god Körning, flitig Hafsning och Sladdning, rent Utsäde, eller Jordens igenläggning på någon Tid och Besåning af et enda Gräsflag. Det sistnämnde utjagar säkert det af flerehanda Slag bestående Ogräset, och det gifwer en tidig Slåtter, som hindrar Ogräsen at falla Frön.

7. Såningen sker på wäl redd Åker, med ren och wigtig Säd, jämnt, och icke för tjockt. Oftast är det bättre at löra eller ärja ned Utsädet, än at hafswa det ned; at så i lagom öpen Jär och wäl öfwerhafswa, synes i allmänhet wara det säkraste. Med en Twå- eller Trebillad Trädstock skjutes upp, nedärjes och landfäras 2 eller 3 Gånger så fort och med mindre Möda, än med en wanlig enkel Trädstock.

Sätrare säs all Höstfäd samt Urter och Böner i öpen Jär, ty minst blifwer då liggande öfwan Jord; Höstfäde af Råg i swag Jord sådd på Kam, får mera Rum för Rötternas Spridning och mera Näring, mera Kåle wid swag Winter, och mera Wärme om Wären. Sädessöpning betyder oftast ingen.

iugenting; men uti Tran skall det wara nästan så godt som en Gödning.

Man bortbyter, hwart tredje År, någon Del af sit Utsäde mot det som är godt, heldst från et längre i Norr beläget Ställe, och af det som wurit på lättare Jord mot det som wurit på styfware. Rubbhwete går bättre på styfware Jord, och Agnhwete på swagare: gammalt är säkrare at så. Af Råg kan sås både gammal och ny men fullkomligen torr, hwar för sig, på det något åtminstone må wäl lyckas: dock i wät Årgång är gammalt Utsäde säkrare.

Starkorn är säkrast och mest gifwande, och på lätt Jord Bråskorn. Blandskorn bör bestå af Starkorn och Hasce, för lika Mognad skull; men alt Blandsäde tager den ytterste Kraften ifrån Jorden och utmårklar den. Alle Slags Årter gifwa wäl på god Jord, men emedan Naturen gifwit dem at binda och uppehålla sig sjelfwe, så är Risning alldeles onödig, den skadar desutom Skogen och hindrar Skärningen: Risets Upbrännande på Ålern, är at förstöra både det och Jorden; den som rycker upp sine Årter, gör åswen sin Jord Affaknad på Jord och Stubb.

Böhwete håller til godo swag Jord, men tåler icke den lindrigaste Frostnatt, sedan det nyss upkommit: det bör åswen skördas fritt från Nattfrost; Utsädet deraf är
Håls

Hälften eller litet drygare mot Råg, på en lika Widd af Jord. Bönor kunna utfäras på alla Åker-ändar, där Jorden ej är styf eller för swag.

8. Wäl håfwdad Jord behöfwer föga Zwila eller Tråde: i hela Naturen hwilar Jorden ej och ingen Wäxt mer, än endast öfwer Wintern. Open Jord, fastän utan Säd, är knapt hwilad: en Del af dess Kraft går bort med Sol och Wind, och en Del borttager Ogräset. Då halfwa Åkern ligger i Tråde, är ock Hälften af Nyttan derigenom förlorad: wid Tredings- och Fjerdingsbruk, är Förlusten så mycket mindre.

Ombytte af Åkerstyckena för Sädesslagen, är både fullkomligare och förmonligare Hwila. Derföre bör åtminstone Korn, Hafre, Årter, Bohwete, Lin och Rotfrukter ständigt omwärla med Råg och Hwete, så långt Möjligheten medgifwer: det will så mycket säga at, om möjligt är, til exempel Korn aldrig säas åter på samma Teg, förrän det varit nyttjat i sin Ordning på alla Tegarna öfwer all Åkern; och så widare med de öfrige nämnde Währsädes Slagen. På det Sätt kunde det mesta af Jorden, med mera Zwila för den samma och med mera Winning för Åboen, wara i Bruk.

Men det som gifwer den fullkomligaste Hwila och derjämte förbättrar Jorden, wote om man ärligen wille besä åtminstone et ringa

ringa Stycke affällade af Åkern med halfe Ut-
sæde af Korn och iberofwaypå Rödwayplings-
eller Klöfwer-frö, som i 3 År gifwer det bästa
Foder den Tiden Betet är som swagast. Der-
före och når man 2:dra Året sæde et lika
Stycke på samma Sätt, och det 3:dje eller
4:de Året åfwenledes gör det samma: så är
det 1:sta Stycket færdigt at uptaga för hwad
Såds Sånning som heldst, och är då lika
godt om icke bättre än wore det gödslade.

* * *

9. Ång är Åkers Moder, och Boskaps-
fföfelsen är lika så doimgangelig som Åkerns
Bruf. Ång förbättras, om den smånings-
om utdiklas då den är wartendrånkt eller
sur: om den af Höstflod kan så högt up-
dämpas, at den icke skadas af Isbränna,
och sedan aftappas i Tid om Wåhren, at Watten
icke förordfakar Röta. Til Ångens för-
bättrande tjenar också, om alle Åfloop från
Åkarna kunna ställas at Ången: om den
planteras runt med Åhl eller andre Löf-trær
då den är naken, eller efter hand och lagom
rödjes då den är ffogslupen: om den sent
på Hösten harfwas då den är mofslupen:
och gråsfattiga Tufwor borttagas med Tuf-
yre.

Widare hörer ock til Ångens Förbätts-
ring: om den uptages stycketals til Åker då
den är högländ och utmagrad, och åter igen
lägges med Gråsfro, heldst af et enda Slag,
såsom

D

såsom

såsom Knylfasre eller Ungkaffe, hwarefter är-
ligen fås två Slättrar i flere År; gammal
Ung förbättras åfwen om den medelst Fäll-
ning afdelas så för Höfberningen, at Spill-
ningen efter Kreaturen kan utspidas på ena
Stället, medan Kreaturen beta på et annat:
och helst om den icke betades, åtminstone så
litet som möjligt wore, dock aldeles icke om
Wahren eller sent på Hösten.

10. Til undwikande af den högst ska-
deliga Angsberningen skola tilräckeliga och
goda Beteshagar vara inrättade. De bö-
ra småningom rödjas efter Behof, men
äro de nakna, planteras de med Björk och
heldst med Sälq, Hafel och Ahl: indelas
til Bete, och Spillningen utspides, såsom
om Ången sagt är.

Har man Tillfälle at stycketals uptaga
de Hagar som äro tiltrampade och utmagra-
de, och åter igenlägga med ursädd Hwitwäp-
ling, winnes et ymnigt och kosteligt Bete.
Alllestädes uti Hagarna bör vara Tillgång
på Watten för Kreaturen. Swinrotning
är på Ung och Betesmark mera skadelig,
än en hel Swinhjords Wårde.

*
*
*

11. Bostaps-Stötseln beror på tilräc-
kelig Föda, samt wäl inrättade, droppfrie,
ljuse och lagom warma Hus, tillika med
friske

friske och renlige Lågen och Breddlor at hwila på. Födan bör wara jämn, på wif Tid, heldre oftare än långt imellans; och emedan Kreaturen åfwen hafwa Trefe för Ombytte, bör Födan wara omwärlande i en wif Ordning för Dagen, til Exempel: blott Råg-halms Hackelse med litet Påströ än af Kornmjöl, än Kli, än Artmjöl; derefter Hö; derefter Sörpa af Hämter, eller Enelag på sönderhackat Eneris och något Granris med Påströ af Kornmjöl eller Hösmät, eller sönderskuren och blött Arthalm, eller Sörpa af Lök, eller hackade och blötte Humlereswor med sönderskurna Roswor eller Jordpärons; derefter ossuren Råg-halm, annan Gång Kornhalm, eller Hafrehalm. Litet Salt, eller Saltlake, är i all Sörpning af god Nytt.

Man iackttager en dylik Ordning wid Hästens och Färens utfordring, näml. med de Födo-ämnen som för dem tjena. Om möjeligt är, bör all Slags Halm och Stjellar altid wara skurue eller hackade då de i Sörpning gifwas, ty de blifwa åteligare och drygare; men ock aldrig bör hel Halm i Blandning med Hö gifwas, ty Kreaturen utsöka då det bästa, och wråka det sämre.

12. Den som har Tillfälle at hålla Bi och Bjäderså, drager åfwen deraf flera Fördelar. Den som åger en Bistock eller Kupa, erhåller lika Wårde deraf, som af en Ko, och har ändock snart sagdt ingen Möda

med Sköfseln. Den Gård som njuter Tillgång på rinnande eller större friske Watten, har Trågård, Edf och Gransfog, och är omgifwen af Blomsterrika Ungar, kan med mycken Vätnad hålla Vin.

Ufweel-Hönsen böra helst vara af mörk Färg, store och med lågt ned sittande Spårvar: Luppen af samma Färg, stor och stält, samt gärna galande. Wärma och litet Kött är dem helsosamt. De skola hafwa god Föda och alltid friskt Watten; uti Kli bör också alltid vara något Mjöl. De böra hafwa sin Bale af Sand eller Aska, för at skaffa isfrån sig Ohyran: Wogeln må helst vara kantig, Wäpssället försedt med ren Halm, och då Hönan ligger skall hon hafwa Maten brede wid sig. Äggen förwaras öfwer Wintern bäst i Agnar, och om Soumaren uti Kli och swält Num.

Gåsen böra vara hwita, hafwa Tillgång på mycket Watten och Gräs. De fordra ej mycket Möda. Gåsen wärper tre Gångr om Året, derest hon ej sjelf får ligga ut sine Ägg; det är ock bättre at de utfläckas af Hönor. Anförna kunna låta sig nöja med Wattensumpar, och äro än mindre kinkige än Gåsen hwad Sköfseln beträffar. Öfwer den behageligare Årstiden föda de sig mest sjelfwe med Andmatgräs, Grodningar, Torndyflar och dylikt. Wid Marthoen fordras alltid en Wattenho, ty Ulskan will åtmin-

minstone följa Näbbet nästan imellan hwarje Tugga hon swäljer.

*
*
*

13. Til Landmanna-Planteringar har hitintil hördt Lin, Hampa, Humle, Klöfwer, Kålrötter, och dertil har lyckeligen åstwen kommit Jordpäron. Lin wärer på all Slags bårande dock icke styf eller högländ Jord: det will mycket wäl på Jord som uptages efter buren Klöfwer, då ej eller Gödning behöfwes. Wattenrötning är i flere Fall bättre, men måste noga acctas från för mycken Rötning. Den förut aftagne Knoppen, och sedermera Frön, böra förwaras från Fuktighet. Om Sampan kan i det närmasse sägas alt det samma, men fordrar stark och fet Jord.

Humle planteras på Sångar, hwari Stenar blifwit lagda uti Botten. Där Marken är stenig, eller Stengårdsgårdar äro närbelägna, och god Mylla samlat sig, där synes en sådan Plantering med mindre Möda och Besparing af Stören kunna låta göra sig. Ställen wäljas som äro frie för falla Wäder och Syra, för Köld skull bör Planteringen wara betäckt med Ris. Humlen aftages ej för bittida, och ej eller dröjes dermed til des den blifwer brun.

Rosfrön säas wid Midsommarn högst $\frac{1}{2}$ Kappe på $\frac{1}{2}$ Tunneland medelmättig, lös och wäl redd Åker, deri de grundt nedhafs-

was, och mycket tunnt betäckas med Gådsel-
 ffrap eller Halmhöfje. Råltrotsfrön kun-
 na handteras på samma Sätt: annars måt-
 te de säas om Wåhren uti Plantbänk, Plan-
 torna utsätas wid Midsommarn en Alla
 från hwarandra, och Jorden tillrattas åt
 Rötterna allt efter som Wårten skuter.

Jordpåron gifwa en rik Afkastning,
 stundom 50 Tunnor på et Tunneland, och
 låta sig dock nöja med en swagare Jord.
 De store kunna fåras i flere Stycken, al-
 lena at hwarje har et eller annat Dga. Til
 $\frac{1}{2}$ Tunnelands Utplantering behöfwas wid på
 en Tunna Jordpåron. Sedan Landet är
 redt, köres en Fåra upp, och en annan går
 efter och kastar deri et Påron eller Stycke
 deraf wid hwarje litet Steg: när andra Få-
 ran uplöres, skjälwes Jorden öfwer den för-
 sta; uti den tredje Fåran planteras på sam-
 ma Sätt, och så vidare. När Wårten är
 et Quarter hög, rensas den, och Gången
 imellan Raderna upkastas med Spade derpå.
 Jordpåronen upgräfwas wid Höstens Slut
 med Spade, och förwaras så at ej Köld åt-
 kommer dem, ej eller mycken Wårma hwar-
 af de gro.

Den Landtman gör sig et stort Gagn,
 då han på sin Tomt inrättar en ständig Rål-
 och Trågård. Deruti kunna med Beqwäm-
 lighet hållas alla de Wårter, som medhin-
 nas eller nödiga pröfwas för Hushållningen:
 åfwen

äfwen så Fruktträn, hwilka sedan föga behöfwa mer Ans, än at Frukten hämtas.

Uf Kål-wärter får Blåkåln första Nummet, emedan den är helsosammast, låter sig nöja at medelmättig Jord, ej äfwentyrar för Mass, och tål at stå ute öfwer Wintern. Då det sistnämnde undantages, kan man gifwa Morötterna et lika Witsord: Sönderskurna och lagade med Urter eller Bönor, gör dem både smakeligare och helsosammare.

Det är tillika en stor Fågring och Nyttta, då åtskillige Löfsträn planteras wid Gården och på andre Ställen. I anseende til Nyttan i Utspisning för Kreaturen, är det et gammalt godt Ordspråk: Können föder, Allmen göder, Asp lägger Smör i Uff. Andre Löfslag äro ej eller at förkasta.

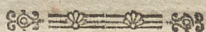
14. Barr-Skogen bör på det ömaste sparas och wärdas, emedan den fordrar så många Ar til sin fulla Uterwärt, och hörer til de oomgängeligaste Behof. Den bör äfwen för Betets Tilökning, komma med in uti Beteshagornas Indelning, ehuru slät Marken ock wore; ty den förbättras, då den rensas och Kreaturs Spilningen utsprides.

Den som ingen Skog äger, finner wisserligen nyttigt at plantera den. Platsen uphafwas om Wägren då Jorden är mjuk, och allehanda Skogsfrön utsås, upblandade med Mull: också kunna de säas uti upförda Fårer. ADAMI eller MISANDER säger sannt äfwen

åfwen deri uti sin Husposilla, at et Land utan Tråd, är som en Ring utan Blomster: en Himmel utan Stjernor.

Var icke sorglös i något, ware sig stort eller litet.

SYRACH 5: 14.

Henric Jonasson Hakala.

Men Väcken, som med sakta Sorlet ilar,
 Ej Flodens Wäld, men dock des Snällhet lit:
 Har åfwen sin Cristall när Solen smilar,
 Des låga Brådd är ock på Blomster rik.

Drått inbillar sig Högmödet och den af en blind Licka tillskyndade Aran, at Dygden aldrig finnes i den låga Hyddan. Sällan kan hända, skulle Dygden annorstädes träsfas än där, om Förtrycket icke hindrade des Framsteg. Endast det och Brist på lycklige Tilfällen, hindra den at blifwa mera lysande; men den blifwer dock alltid i sin möhn den samma.

Henric Jonasson Hakala, har med sin Flit, med sin exemplariska Lesnad, med sin Drift och Werksamhet i Ordning och Arbete utmärkt sig på sin Ort såsom en sällsynt Man i sit Stånd. Uti Jordbruket har han samlat sig en pålitelig Erfarenhet och, såsom et Mönster ibland sina Litar, wär-
 fat

Fat Efterföljd af Brannar wid Afläggande af äldre skadelige Bruk, och nye efter Clima-
 tet lämpade Beredningsfätt af Jorden. I
 afseende endast på des personlige Egenskaper,
 förtjenar han ock en utmärkt Aektning. Den
 har han wunnit i sit Stånd, äfwen ibland
 den mera förädlade Classen af Medborgare,
 som weta at värdera den sanskyldiga Dyg-
 den, om den ock finnes i den lägsta Kojan *).

Hans Förtjenst är icke inifränkt inom
 den Krets, at wara och leswa sjelf ordens-
 religt, nyktert och sedigt: at haswa wäl up-
 fostrat sine Barn: at haswa wunnit en äls-
 kad Makas och dygdige Barns Kärlek och
 Förtroende: at haswa uptändt hos dese en
 äffrig Tåflan, at lifna sin Gader i Lesnad,
 Höflighet, Seder och Snyggghet: men såsom
 redan är anmärkt, han är sällsynt i sin Års-
 betsamhet med Urskilning, i sin Upmärksam-
 het på Naturen, på Jorden den han upod-
 lat och förbättrat, på Tiden wid hwarje
 Syflande, på de Olägenheter som böra af-
 wärjas, på lättaste Sättet at handtera Jors-
 den och bringa den til Bördighet och Af-
 fastning.

E

På

*) Detta och följande är utdragit ordallubeligen
 utur Landshöfdingens Amterets i Lawastehus
 Skrifwelse til Kongl. Patr. Sällsk. af d. 15 Ju-
 ni 1795 och det derwid fogade Socknessäm-
 mas=Protocoll den 3 Maji.

På sådant Sätt har han alltid, sit Stånd likmätigt, kunnat lefwa wäl och försöka sin och de sinas Värning i samma Mohn som hans Hushåll tilwurit. Utan Arf eller andre lycklige Medel, än dem hans oförtrutna Flit och Ordentelighet honom lemnat, har han med den Sorgfällighet satt sit Torp, på en annans Jord, under Dis Kadugård nämligen, i det Stick, at det til Abggnad, til Agornas Tilräcklighet och ordentliga Håsd täflar med de bättre Hemman, och wore at önska, at dese wore i Likhet dermed förbättrade. Detta alt har han wärkstält inom ganska kort Tid ifrån År 1780, då han tilträdde Torpet ödelagt, efter en då fördrefwen onyttig Jordbrukare.

Med sin berömdwärda Maka har Zakala upfostrat tre wälartade Söner, med en i sit stånd mindre wanlig Omsorg och Klokhet. Den äldste af dessa Ynglingar är redan wäl gift, och har skänkt sina Föräldrar den Glädjen at se Barnabarn. Och detta lilla Hushåll tillsammantaget, är et Exempel af Samdrägt, Sedighet, Trefnad och Gästfrihet. Alt detta hafwa ock Zawastes hus Församlings Ledamöter besunnit wara med strängaste Sanning enligt.

Genom en enskild och trowärdig Hand, har äfwen widare blifwit meddelat, at mer bemälte berömlige Man är född År 1734 i

Wuo

Wuorentala, och at han, i anseende til Faderns knappa Wilkor såsom Dragon, redan wid tio Års Alder gick i Tienst å Muskari Rusthåll. Där tjente han til sit nittonde År, då han flyttade til Käpiåla Rusthåll, hwarest han förblef såsom Arbersdrång i hela ellofwa År: en Stadighet i den tyngsta Tienstwågen, lika så sällsynt som genast talande til Zennrics Bosford.

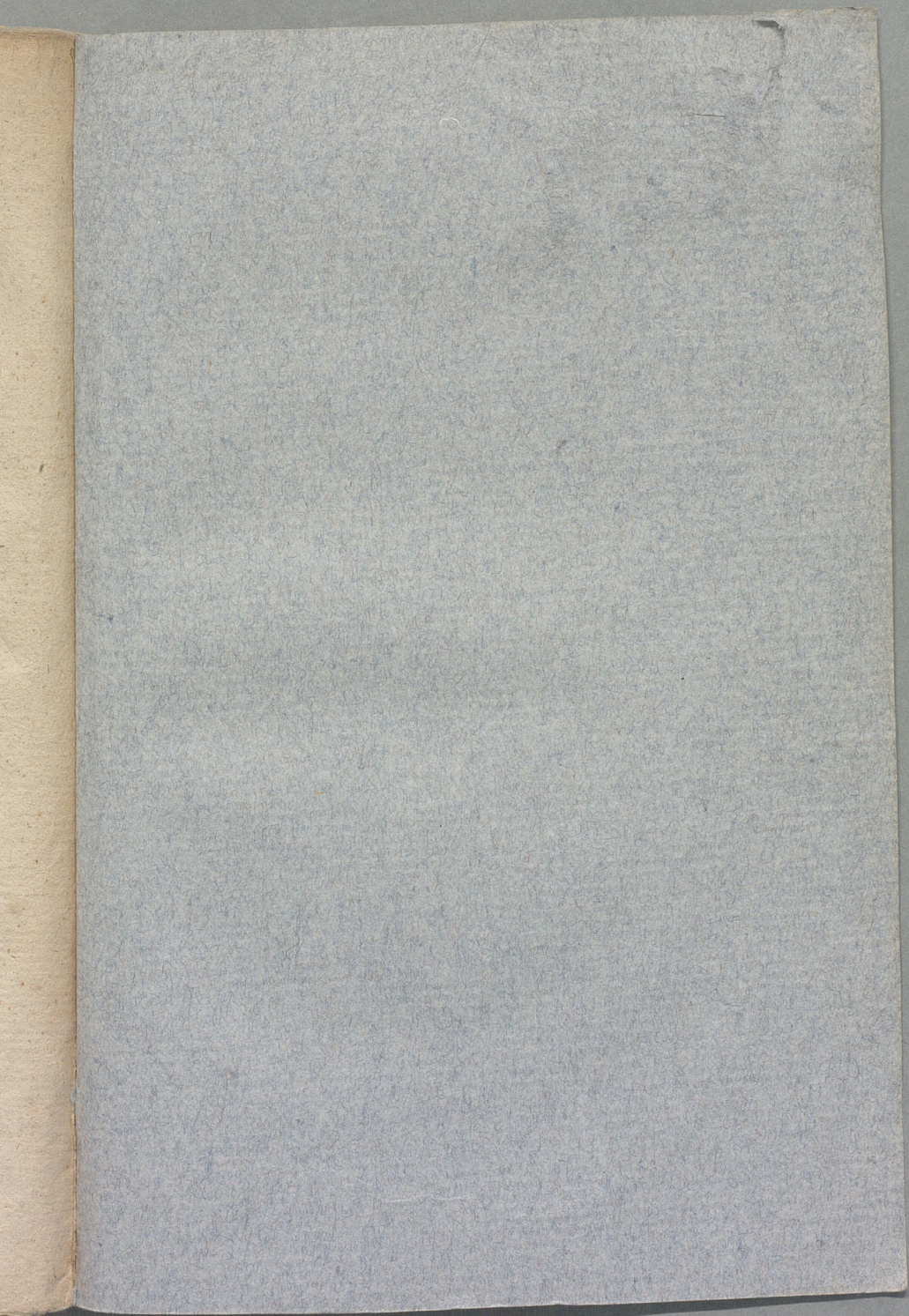
År 1765 mottog han Suonpå Torp under Dis, och nu gifte han sig med en wårnlös och fattig Flicka, förenånda sin ån lefwande Hustru Walborg Michels-Dotter. Under femtonårigt Arbete, satte han så wål Åker och Ång som Abhgggnaden på berörde Torp uti godt Slick. Det tycktes som han sedermera derstädes kunnat åtnjuta Makeligheten. Han blef ej eller twungen at gå derifrån, och det war utan Twiswel et nytt Utrymme för hans Flit som ledde honom at mottaga det ofwan omförmålte ödelagde Torpet, som bår namn af Hakala, och at hwilket hans Idoghet gifwit et så förändradt Utseende, at man i Orten på Skämt kallat det Säteri.

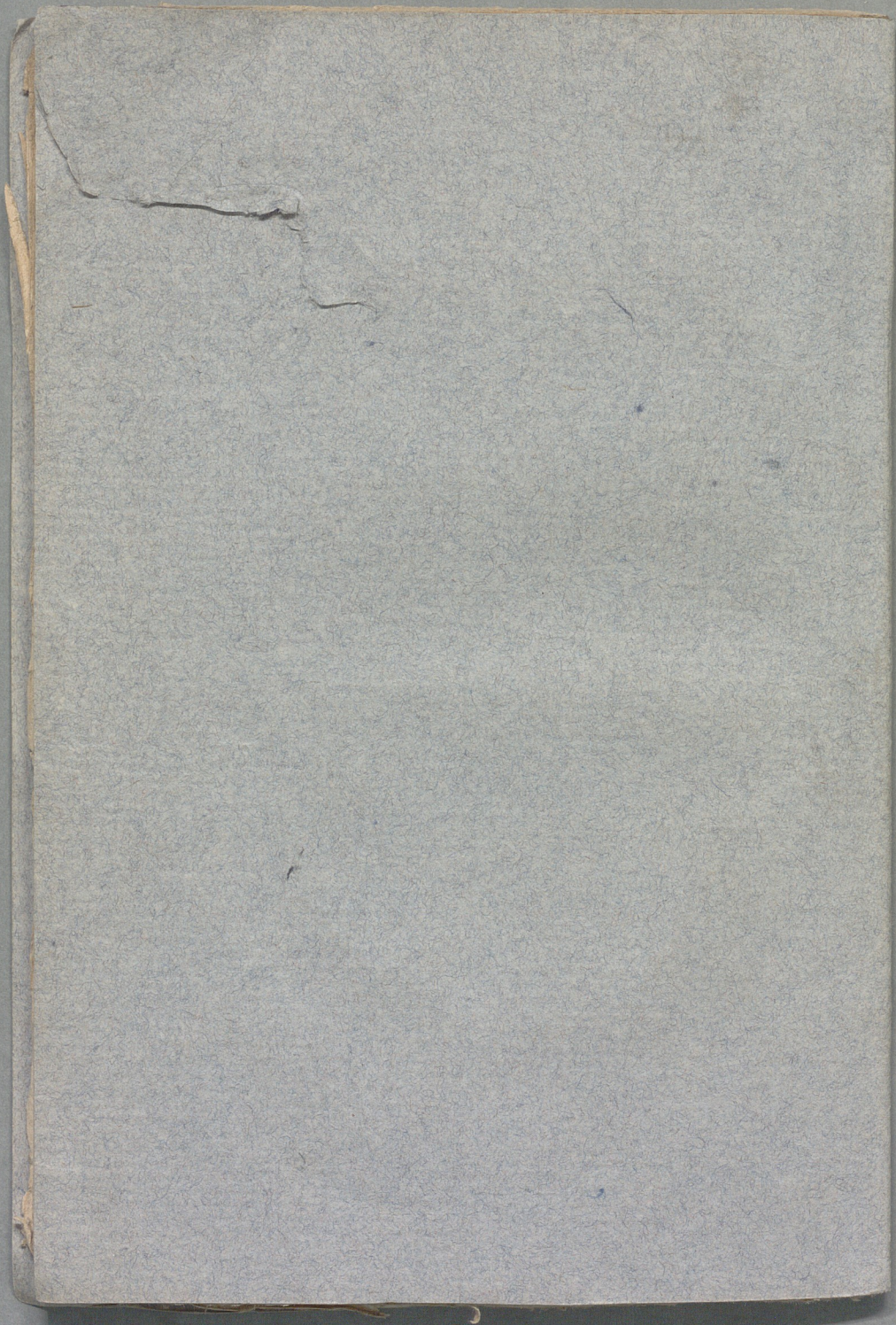
Hakala är af god Halsa och gladt Lynne, til hwilka hans ordenteliga Lesnad mycket bidrager. Han är arbetsam och driftig, utan Stoj och Fjåff: sparsam, utan Eniskhet: wålgörande, utan Slöseri eller Skent:

Ärlig och ordhållen, utan Swel: höfelig och
 eftergifwen, utan Nedrighet: frimodig, utan
 Djerfhet: Gudfruktig, utan Skenbelighet;
 förtrolig bland Vikar, aldrig lågt krypande
 för någon, tåld af alle, försonlig Dwån, god
 Granne, huld Make: öm, men jämn Hus-
 fader. Med et Ord, utan särdeles Upfo-
 stran, utan Understöd, utan Upmuntringar
 och Exempel: har Sakala sjelf gjordt af sig
 en dygdig och lycklig Människa.

En sådan Man har älsfä med Skäl,
 äfwen långwäga blifwit hedrad. Kongl. Pa-
 triotiska Sällskapet har tildelt honom en Skä-
 depenning i Silfwer, och Sällskapet för All-
 männe Medborgerlige Kunskaper har uptagit
 honom ibland sine Hedersledamöters Antal.

www.books2ebooks.eu